

Úvod do počítačových sítí (NSWI141)

Libor Forst, SISAL MFF UK

- Základní pojmy z oblasti komunikací
- Vrstevnatý model sítě (OSI vs. TCP/IP, adresace, multiplexing, ...)
- Aplikační vrstva (DNS, FTP, email, web, VoIP, ...)
- Transportní vrstva
- Síťová vrstva (IPv4, IPv6, směrování, firewall, ...)
- Linková a fyzická vrstva (switch vs. repeater, Ethernet, Wi-Fi, kabeláž, ...)

Literatura

- D. E. Comer, D. L. Stevens: Internetworking With TCP/IP; Prentice Hall 1991
- A. S. Tanenbaum: Computer Networks; Prentice Hall 2003
- C. Hunt: TCP/IP Network Administration; O'Reilly & Associates 1992
- P. Satrapa, J. A. Randus: LINUX - Internet server; Neokortex 1996; ISBN 80-902230-0-1
- L. Dostálek, A. Kabelová: Velký průvodce protokoly TCP/IP a systémem DNS; Computer Press 2002

- zdroje na internetu
- Request For Comment (RFC)
- <http://www.warriorsofthe.net>

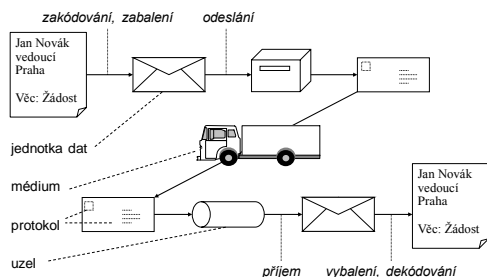
Obecné atributy komunikace

- Identifikace
  - komunikující strany se musí „najít“ (telefonní čísla), představit
- Metoda
  - př.: hluchoněmý u přepážky, zkouší znakovou řeč, recepční napíše na papír, že nerozumí a navrhne psanou formu komunikace
- Jazyk
  - obě strany se musí dohodnout na jazyku, který použijí
- Rychlost
  - obě strany se musí dohodnout na rychlosti komunikace
- Proces
  - požadavky, odpovědi, potvrzení

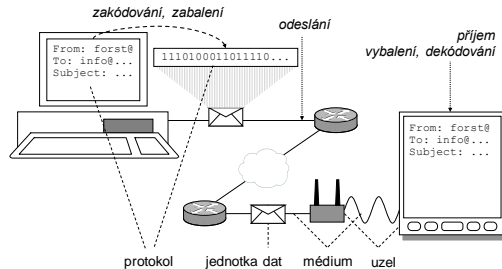
Porovnání komunikací

- Běžná komunikace
  - hlas, signály, písmo
  - volná intuitivní pravidla
- Telekomunikace
  - složitá technologie se zabudovanými pravidly
  - řízení má na starosti síť, řídí i koncová zařízení
- Počítačová síť
  - pravidla jsou volně dostupná
  - značná část logiky je v koncových zařízeních
  - síť se stará jen o přenos
- Konvergovaná síť
  - spojuje svět spojů a počítačů (cena, efektivita...)
  - úspěšnější je konvergence na bázi počítačové sítě

Přenos zprávy (pošta)

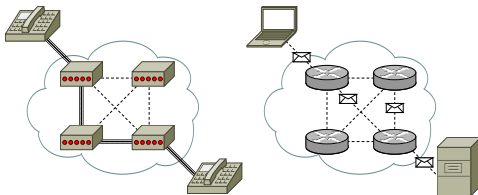

Přenos zprávy (e-mail)

Požadavky - odolnost

- přepojování okruhů: rychlejší, plynulejší, ale při výpadku uzlu se spojení rozpadne
- přepojování paketů: každý může jít jinou cestou, liší se doba přenosu, ale výpadek uzlu není fatální

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 7

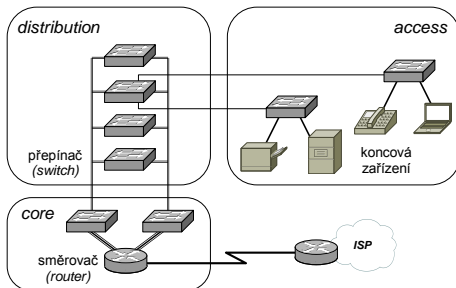
Požadavky - bezpečnost

- Relativně nové kritérium, staré technologie byly naivní:
  - otevřená komunikace (odposlech)
  - důvěra v identitu protistrany
  - důvěra ve správnost obsahu
- Základní dělení:
  - bezpečnost infrastruktury
  - bezpečnost dat
- Současné metody:
  - ověřování uživatelů a kontrola přístupových práv
  - ověřování počítačů (serverů, příp. i klientů)
  - inspekce dat (aplikační proxy, antiviry, antispamy, ...)
  - kryptografie (šifrování a podpisy)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 8

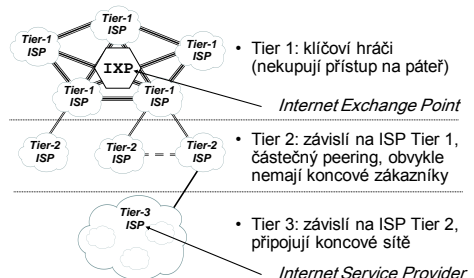
Požadavky - rozšiřitelnost (LAN)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 9

Požadavky - rozšiřitelnost (WAN)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 10

Požadavky - kvalita služeb (I)

- Přenosové parametry sítě:
  - zpoždění (*latence, delay*)
  - pravidelnost doručování (*jitter*, mat. rozptyl zpoždění)
  - ztrátovost dat
  - šířka pásma (*bandwidth*, „rychlost“)
- Různé aplikace mají různé požadavky pro zabezpečení dostatečné kvality služeb:
  - multimediální aplikace: pravidelné doručování
  - přenosy dat (WWW, pošta): nízká ztrátovost dat
  - ...

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 11

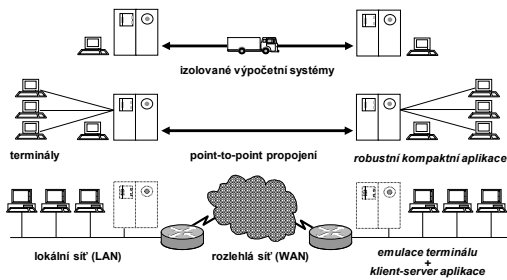
Požadavky - kvalita služeb (II)

- Cíl:
  - garance vymezeného toku pro konkrétní typ provozu
  - garance rychlejšího doručení prioritních zpráv
- Implementace:
  - data obsahují klasifikaci QoS (Quality of Service)
  - strategie *garance kvality*: vyhrazená šířka pásma
    - zaručená kvalita, plynutí kapacitou
  - strategie *best effort*: prioritní fronty
    - efektivní využití média, není záruka kvality

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 12

Vznik počítačových sítí

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 13

Základní dělení sítí

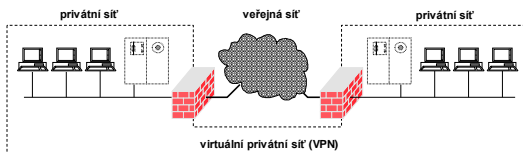
- Lokální sítě (Local Area Network)
  - sdílení prostředků (souborové a databázové servery, tiskárny)
  - menší vzdálenosti (budova, kampus), malé zpoždění
  - jednotné vlastnictví a řízení
- Rozlehlé sítě (Wide Area Network)
  - vzdálený přístup, komunikace
  - velké vzdálenosti, větší zpoždění
  - mnoho vlastníků, distribuované řízení
- Dnes:
  - rozdíly se stírají (nejmarkantnější jsou ve vlastnictví)
  - vznikají mezistupně (MAN)
- Není to dělení technické (neexistuje definice), ale logické

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 14

Veřejné a privátní sítě

- Většina LAN je privátních (uživatel je vlastníkem)
- Většina non-LAN je veřejných (uživatel není vlastníkem)

- Motivace VPN: bezpečnost, cena
- Typické použití VPN: propojení poboček, připojení (mobilních) koncových uživatelů

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 15

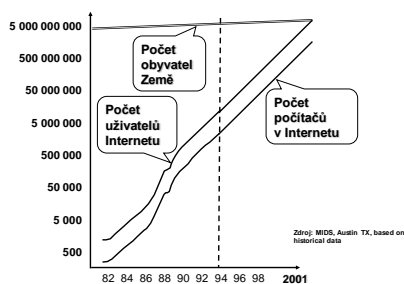
Historie Internetu

- zač. 60. let - koncepce „packet switching“
- 60. léta - US DoD podporuje koncept „packet switching“ pro odolnost proti fyzickému útoku
- 1969 - ARPANET - financuje Defense Advanced Research Project Agency, provozují akademická pracoviště, point-to-point, pevné linky
- 1974 - termín „Internet“ (zkratka „internetworking“) použit v RFC 675 definujícím TCP
- 1977 - na ARPANET pátěr se připojuje první síť
- 1983 - TCP/IP nahrazuje NCP v ARPANETu
- pol. 80. - TCP/IP součástí BSD UNIXu

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 16

Vývoj Internetu v číslech

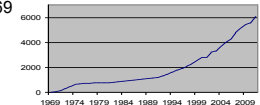

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 17

Request for Comments (RFC)

- Prostředek „standardizace“ Internetu
- RFC 1 zveřejněno 7.4.1969

- Jsou volně šiřitelné (<http://www.ietf.org/rfc.html>)
- Různý charakter: standardy, informace, návody
- Návrh textu se předkládá IAB ⇒ IETF, IRTF ⇒ WG
- Dokumenty se nemění, aktualizace mají nové číslo (SMTP: 772, 780, 788, 821, 2821, 5321)
- Aktuální stav lze najít v indexovém souboru
- Zdaleka ne všichni RFC dodržují

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 18

Souhrn 1

- Jaké jsou výhody a nevýhody přepojování paketů?
- Jak se na síťových protokolech projevilo to, že vznik sítí iniciovala armáda z důvodů zvýšení bezpečnosti komunikace?
- Co je smyslem požadavku na škálovatelnost sítě?
- Jak se liší nároky elektronické pošty a telefonování po IP síti na přenosové parametry sítě?
- Jaká je definice LAN?
- Co je podstatou VPN?

Vrstevnatá filozofie

- Příklad: rozeslání zápisu z obchodní porady
  - vrstva Zapisovatel
    - vytvoří zápis z porady
    - pravidla: formát zápisu
    - požadavek na Sekretářku: poslat dopis [zápis;osoby]
  - vrstva Sekretářka
    - vyhledá adresu, doplní záhlaví, podpis ... vloží do obálky
    - pravidla: formát obchodního dopisu
    - požadavek na Podatelnu: odeslat poštou [dopis;adresa]
  - vrstva Podatelna
    - dopis ofrankuje a zařadí do balíku pro transport na poštu
    - pravidla: odesílání pošty
- Výhody:
  - snazší dekompozice a popis
  - snadná změna technologie (pošta/email, pošta/kurýr)
  - spolupráce vrstev (na poštu jde jen Podatelna)

Síťový model, síťová architektura

- Síťový (referenční) model:
  - počet a struktura vrstev
  - rozdělení práce mezi vrstvy
  - příklad: OSI model (ISO)
- Síťová architektura (protocol suite):
  - síťový model
  - komunikační technologie
  - služby a protokoly
  - příklad: TCP/IP

Open Systems Interconnection

- OSI: Basic Reference Model + sada protokolů
- Model: vhodný pro dokumentaci a výuku
- Protokoly: budované shora, megalomanské, nepraktické

Vrstva	Funkce
7	aplikační komunikace mezi programy
6	prezentační datové konverze pro aplikace
5	relační řízení dialogu mezi koncovými uzly
4	transportní end-to-end přenos datových bloků
3	síťová směrování mezi sítěmi
2	linková přenos datových rámců mezi uzly
1	fyzická fyzický přenos (bitů) mezi uzly

X.400, X.500

- Implementace služeb na základě OSI se opírala o řadu komplikovaných standardů jako
  - X.400: Message Handling System (pošta), nějakou dobu byl základem Microsoft Exchange Serveru, příklady adresy:
G=Libor; S=Forst;
O=Charles University;
OU=Faculty of Mathematics and Physics;
OU=SISAL;
C=cz
  - X.500: Directory Access Protocol (adresářové služby, telefonní seznam), *perlička: implicitní položkou osoby je oblíbený nápoj*
- Následovníci:
  - X.509 Public Key Infrastructure – správa veřejných klíčů
  - LDAP (Lightweight DAP) – databáze údajů o osobách a službách

Rodina protokolů TCP/IP

- Vyrostly z potřeb praxe, od jednoduchých ke složitějším

OSI	Vrstva	Příklady protokolů			
7	aplikační	FTP, HTTP, SMTP	DNS, SIP	NFS	ICMP ARP
6				XDR	
5				RPC	
4	transportní	TCP		UDP	
3	síťová	IP			
2	síťové rozhraní	Ethernet, FDDI, ATM, WiFi, SLIP, PPP, ...			
1					

Spojované/nespojované služby

- Spojované (connection-oriented) služby
  - obdoba telefonního spojení
  - zaručeno spolehlivé (*reliable*) doručení dat
  - aplikace je jednodušší, ale nemůže řídit komunikaci
  - v TCP/IP se používá TCP
- Nespojované (connectionless) služby
  - obdoba poštovního spojení
  - není zaručeno pořadí ani doručení paketů, služba se označuje jako „nespolehlivá“ (*unreliable*)
  - kontrolu musí provádět aplikace, zato může řídit komunikaci
  - v TCP/IP se používá UDP (IP samo je také nespolehlivé)

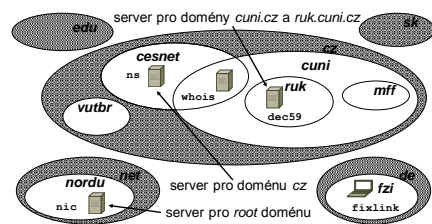
Aplikační modely

- Model klient-server
  - klient zná pevnou adresu serveru
  - klient navazuje komunikaci, zadává požadavky
  - server obvykle obsluhuje více klientů
  - tok dat server $\Rightarrow$ klient: download
  - tok dat klient $\Rightarrow$ server: upload
  - př. DNS, WWW, SMTP
- Model peer-to-peer (P2P)
  - partneři neznají pevné adresy „zdroje dat“
  - nejsou vyhraněné role
  - každý je zároveň klientem i serverem (**=šifí data!**)
  - Napster, Gnutella, BitTorrent

Adresování počítačů

- **HW**
(linková vrstva)
- **fyzická, MAC adresa**
(např. ethernetová: 8:0:20:ae:6:1f)
  - dána výrobcem (dříve), nastavitelná (dnes)
  - nerespektuje topologii
- **SW**
(síťová vrstva)
- **IP adresa**
(např.: 194.50.16.71, ::1)
  - přidělována podle topologie sítě
  - určuje jednoznačně síť a v jejím rámci počítač
- **Lidé**
(aplikační vrstva)
- **doménová adresa**
(např.: www.mff.cuni.cz)
  - přidělována podle organizační struktury
  - snažísi zapamatování nebo odvození

Doménový systém

Správa domén

- Domény nejvyšší úrovně (spravuje ICANN):
  - technické (**arpa**)
  - rezortní (**com, org, edu, mil, gov, net**) postupně doplňené (**info, biz, aero, ...**)
  - ISO kódy zemí (**cz, sk, ...**) a několik výjimek (**uk, eu**); některé „zajímavé“ státníky jména prodávají (**nu, tv**)
  - internacionalizované kódy (中国 = .xn--fiqs8s, .xn--fiqz9s)
  - nyní lze mít i privátní TLD
- TLD **.cz**:
  - CZ.NIC (sdružení ISP), dohoda s vládou o správě
  - není zavedena struktura, cca 3/4 mil. jmen pod .cz
  - nejsou podporována lokalizovaná jména (IDN)
- SLD a nižší domény:
  - spravuje sám vlastník (ms.[mff].[cuni.cz])

IP adresy

- Každý koncový uzel v síti TCP/IP musí mít IP adresu
- V současnosti:
  - IP verze 4: 4 byty (např. 195.113.19.71)
  - IP verze 6: 16 bytů (např. 2001:718:1e03:a01::1)
- Přirazení adresních bloků:
  - veřejné adresy přiděluje síti její ISP
  - uvnitř LAN lze používat privátní adresy nedostupné zvenku (bezpečnost vs. interoperabilita)
- Přirazení adresy počítači:
  - o způsobu (pevně vs. dynamické, volně vs. omezeně) rozhoduje správa LAN
  - platí i pro privátní, neplatí pouze pro *link-local* adresy

Port, socket

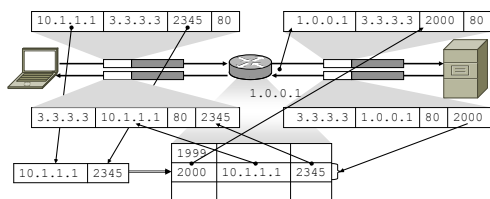
- **Port**
  - ... 16bitové číslo identifikující jeden konec spojení – aplikaci resp. proces, který má zpracovávat příchozí pakety
    - **destination-port** musí klient znát, typicky je to některý z tzv. *well-known services* (původně < 1024)
    - **source-port** navazovatele spojení přiděluje lokální systém z neobsazených čísel portů (*generický port*)
- **Socket**
  - ... jeden konec komunikačního kanálu mezi klientem a serverem
  - ... označení (adresa) jednoho konce kanálu <IPadresa, port>

Příklady well-known services

- **21/TCP: FTP** - File Transfer Protocol (přenos souborů)
- **22/TCP: SSH** - Secure Shell (vzdálené přihlášení a přenos souborů)
- **25/TCP: SMTP** - Simple Mail Transfer Protocol (přenos elektronické pošty)
- **53/*: DNS** - Domain Name System (překlady mezi jmény a IP adresami)
- **80,443/TCP: HTTP** - HyperText Transfer Protocol (přenos webových stránek)
- **5060,5061/*: SIP** - Session Initiation Protocol (VoIP, IP telefonie)

Překlad adres (NAT)

- Obecný princip, kdy lokální síť používá *privátní* adresy a ven se představuje *veřejnými* adresami (nebo jinými privátními)
- Jiný termín: *IP masquerading*
- Implementace i terminologie se v detailech liší

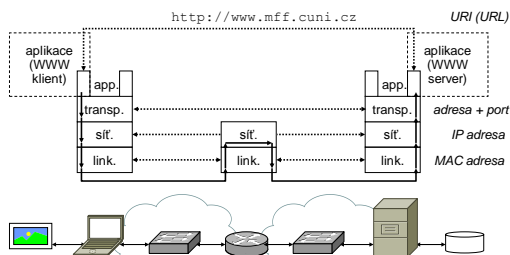
Adresování služeb

- Uniform Resource Identifier (URI, RFC 3986)
  - jednotný systém odkazů
  - jeden klient pro více služeb (FTP ve WWW)
  - historické členění: URL (umístění), URN (název)

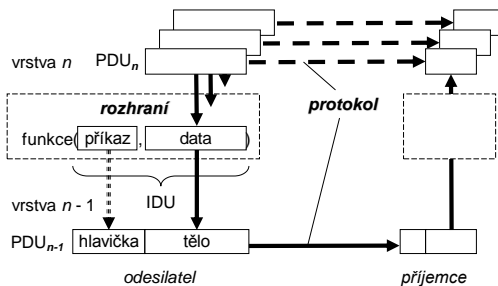
URI = schéma : [/] **autorita** [**cesta**] [? **dotaz**] [# **fragment**]
autorita = [jméno [: heslo] @] **adresa** [: **port**]

př.: **ftp** : // sunsite.mff.cuni.cz / Net / RFC
http : // 1.2.3.4 : 8080 / q?ID=123#Local
mailto : forst@cuni.cz
sip : 221911111@voip.cz

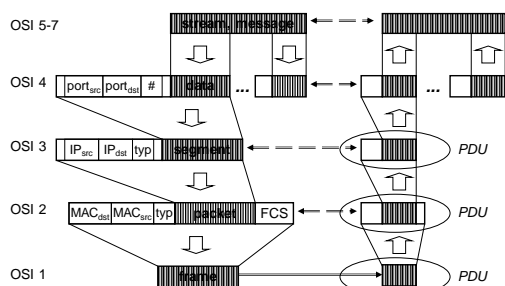
Datový tok v TCP/IP

Multiplexing, zapouzdření

Typy PDU v TCP/IP

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 37

Souhrn 2

- Popište rozdíl mezi TCP, UDP a IP.
- Jaké adresy se používají na aplikační, transportní, síťové, linkové a fyzické vrstvě?
- Jaký je rozdíl mezi klient-server a peer-to-peer modelem?
- Jak jsou spravována doménová jména?
- Jak se přidělují IP adresy?
- Jaký je smysl a princip NAT?
- Co je multiplexing a zapouzdření?

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 38

Autentikace, autorizace

- **Autentikace** (autentizace, autentifikace) je proces ověření identity subjektu. **Autorizace** je vymezení rozsahu služeb pro identifikovaný subjekt.
- Lokálně lze autentikovat pomocí:
  - znalostí (heslo, PIN)
  - technických prostředků (klíč, HW token, ...)
  - biometrie (otisky prstů, ...)
- Vzdálená autentikace:
  - ochrana proti odposlechu: systém jednorázových hesel (OTP), kryptografie
  - přenos dat v protokolu: např. pomocí SASL (obecný model, zařazený do protokolů na základě profilů, např. v SMTP)
  - možnost použití autentikačního serveru a autentikačního protokolu (LDAP, RADIUS, NTLM, Kerberos, SAML)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 39

One-Time Password (OTP)

- Obecné označení pro mechanismy umožňující nereplikovatelnou plain-textovou autentikaci uživatele
- Původní off-line varianta:
  - Vytisknutý seznam jednorázových hesel.
- Starší systém *challenge-response*:
  - Server vyšle jedinečný náhodný kód, uživatel na klientovi z něj určeným způsobem vyrobí odpověď (např. pomocí speciální HW či SW kalkulačky, kam zadá přijatý kód a svoje heslo a dostane odpověď) a klient ji pošle serveru.
- Modernější řešení:
  - Uživatel dostane speciální autentikační předmět (*token*), který na základě přesné časové synchronizace se serverem generuje jednorázový časově omezený kód.

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 40

Kryptografie – symetrické šifrování

- Historie: aditivní, transpoziční, substituční šifry, šifrovací mřížky a tabulky atd.
- Současnost: analogické principy převedené do digitální podoby a podložené matematickou teorií
- Podstata: pro šifrování a dešifrování se používá stejný klíč
- Příklady: DES, Blowfish, AES, RC4
- Výhoda: rychlé, vhodné na velká data
- Nevýhoda: partneři si musí klíč předat bezpečnou cestou

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 41

Kryptografie – asymetrické šifrování

- Podstata: pro šifrování a dešifrování se používá pár navzájem neodvoditelných klíčů
- Matematický základ: jednocestné funkce
  - násobení vs. rozklad na prvočinitele
  - diskrétní logaritmus $m = p^k \bmod q$
- Příklady: RSA, DSA
- Výhoda: odpadá problém sdíleného tajemství - jeden klíč (veřejný) lze šifrovat, druhý (tajný) pečlivě uschovat
- Nevýhoda: pomalé algoritmy, lze šifrovat jen malá data
- Zásadní problém: veřejný klíč je třeba **pečlivě ověřovat**

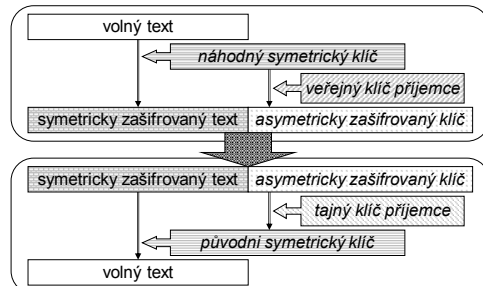
Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 42

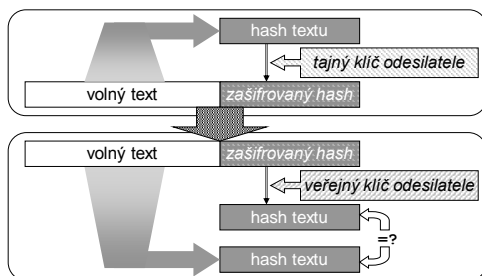
Kryptografie - hashovací funkce

- Hashovací funkce
  - vytvoření pevného „kódu“ z daného textu
  - široké uplatnění (kontroly shody, výběr z tabulky,...)
  - příklady: CRC, MD5
- Použití v kryptografii
  - doplnění požadavků na algoritmus o bezpečnostní prvky
  - malá změna textu = velká změna hashe, „skoro jednoznačný“
  - jednosměrnost, text je z hashe „neodvoditelný“
  - nalezení textu se shodným hashem je obtížné
  - příklad: SHA

Šifrování dat

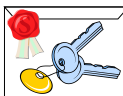
Elektronický podpis

Diffie-Hellman algoritmus

- Způsob výměny informací mezi dvěma partnery posílanými nezabezpečeným kanálem tak, aby oba získali sdílenou tajnou informaci (např. symetrický šifrovací klíč)
- Základ řady protokolů založených na symetrické kryptografii
- Postup:
  1. Alice vygeneruje tajné číslo a a veřejná (prvo)čísla p a q .
  2. Spočítá číslo $A = p^a \bmod q$ a pošle p , q , a A Bobovi.
  3. Bob zvolí tajné číslo b , spočte $B = p^b \bmod q$ a pošle B Alici.
  4. Alice spočítá $s = B^a \bmod q$ a Bob totéž $s = A^b \bmod q$.
- Princip:
  - $A^b = (p^a)^b = p^{ab} = p^{ba} = (p^b)^a = B^a$
  - Bez znalosti tajných čísel a a b a při volbě dostatečně velkých prvočísel p a q je i při odchycení čísel A a B spočítání čísla s považováno za neřešitelnou úlohu.

Autenticita veřejných klíčů

- Je třeba ověřit, že jmenovka patří ke klíči
  - Mezi lidmi lze obvykle snadno ověřit, že komunikují se správným partnerem dřív, než sdělím tajné informace
  - Klíč lze ověřit z více nezávislých zdrojů
  - Mezi komponentami SW je nutno nějak automatizovat
- Autenticitu ověřit třetí strana a připojí svůj podpis; je to buďto
  - někdo, koho já osobně znám a mám jeho resp. její klíč ověřený („pavučina důvěry“)
  - veřejně uznávaná certifikační autorita; jejich seznam je např. v prohlížečích, ale věrohodnost takového seznamu není zcela stoprocentní

Certifikát

- Certifikát je klíč doplněný o identifikaci vlastníka a podepsaný vydavatelem, např. certifikační autoritou (CA)
- Pokud důvěřujeme vydavateli, můžeme věřit klíči vlastníka (ověřovat věrohodnost CA!)
- Struktura certifikátu podle X.509 (RFC 3280, SSL, ne SSH):
  - certifikát
    - verze certifikátu
    - sériové číslo certifikátu
    - vydavatel
    - doba platnosti
    - vlastník veřejného klíče
    - informace o veřejném klíči vlastníka (algoritmus a klíč)
  - algoritmus pro elektronický podpis
  - elektronický podpis

SSL, TLS

- Secure Socket Layer 3.0 – Transport Layer Security 1.0, **dnes již nedoporučovaná**, novější verze 1.1 a 1.2
- Mezivrstva mezi transportní a aplikační vrstvou umožňující autentikaci a šifrování
- Využívá řada protokolů (např. HTTPS na portu 443)
- Princip:
  - Klient pošle požadavek na SSL spojení + parametry.
  - Server pošle odpověď + parametry + certifikát serveru.
  - Klient ověří server a vygeneruje základ šifrovacího klíče, zašifruje ho veřejným klíčem serveru a pošle mu ho.
  - Server rozšifruje základ šifrovacího klíče. Z tohoto základu vygenerují jak server, tak klient hlavní šifrovací klíč.
  - Klient a server si navzájem potvrdí, že od teď bude jejich komunikace šifrována tímto klíčem.

Aplikační vrstva TCP/IP

- Spojuje funkce OSI 5, 6 a 7
  - pravidla komunikace mezi klientem a serverem
  - stav dialogu
  - interpretaci dat
- Protokol na aplikační vrstvě definuje
  - průběh dialogu na obou stranách
  - formát zpráv (textový/binární, struktura,...)
  - typy zpráv (požadavků a odpovědí)
  - sémantiku zpráv, sémantiku informačních polí
  - interakci s transportní vrstvou

Domain Name System

- Klient-sever aplikace pro překlad jmen na adresy a naopak
- Binární protokol nad UDP i TCP, port 53, RFC 1034, 1035
  - Běžné dotazy (do 512B v non EDNS) se vyřizují pomocí UDP
  - Větší datové výměny probíhají v TCP
- Klient se obrací na servery zadané v konfiguraci a postupně získává informace o dalších, dokud nedostane odpověď
- Jednotkou dat je „záznam“ (resource record - RR), př.:


```
ns.cuni.cz. 3600 IN A 195.113.19.78
```

  - jméno záznamu
  - doba platnosti (TTL)
  - typ a data

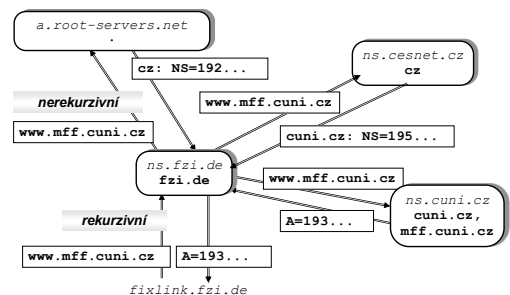
DNS záznamy

Typ	Jméno	Data
SOA	jméno domény	obecné informace o doméně
NS	jméno domény	jméno nameserveru domény
A	jméno počítače	IPv4 adresa počítače
AAAA	jméno počítače	IPv6 adresa počítače
PTR	reverzní jméno (např. pro IP adresu 1.2.3.4 je to 4.3.2.1.in-addr.arpa, pro ::1 je to 1.0...0.ip6.arpa)	doménové jméno počítače
CNAME	jméno aliasu	kanonické jméno počítače
MX	jméno domény/počítače	jméno poštovního serveru a jeho priorita

Servery DNS

- Typy serverů:
  - primární**: spravuje záznamy o doméně
  - sekundární**: stahuje a uchovává kopii dat o doméně
  - caching-only**: udržuje jen (ne)vyřešené dotazy po dobu platnosti
- Každá doména (zóna) musí mít alespoň jeden, ale raději více **autoritativních** (primárních nebo sekundárních) nameserverů
- Aktualizaci zónové databáze vyvolává sekundární server, je ale možné z primárního serveru signalizovat její potřebu
- Pro výměnu dat se používá TCP, ale normální formát dotazu a odpovědi (data se posílají jako DNS RR)

Vyřizování DNS dotazu

DNS dotaz a odpověď

• Dotaz:

```
ID: n
FLAGS: Recursion Desired
QUERY: www.cuni.cz. IN A
```

• Odpověď:

```
ID: n
FLAGS: Authoritative Answer
QUERY: www.cuni.cz. IN A
ANSWER: www.cuni.cz. IN CNAME tarantula
tarantula IN A 195.113.89.35
AUTHORITY: cuni.cz. IN NS golias
ADDITIONAL: golias IN A 195.113.0.2
```

Bezpečnost DNS

- Problém útočníka: jak se dostat ke znění dotazu?
  - volba náhodného zdrojového portu
  - volba náhodného ID
- Příklad útoku („cache poisoning“): Do korektní odpovědi může server do sekce **AUTHORITY** a **ADDITIONAL** přidat falešné údaje o jiné doméně.
- Možné řešení: postupovat od root serverů a ptát se pouze autoritativních serverů.
- Komplexní řešení:
  - podpisy zabezpečené DNS (DNSSEC) - delegující doména obsahuje hash podepisovacího klíče, který je uložen na autoritativním serveru domény
  - je ale komplikované a rozšiřuje se pomalu.

Diagnostika DNS

• Program nslookup

- podpříkazy: **set type, server, name, IPadr, ls, exit**

```
> set type=ns
> cuni.cz
Server: 195.113.19.71
Address: 195.113.19.71#53

Non-authoritative answer:
cuni.cz nameserver = golias.ruk.cuni.cz.
cuni.cz nameserver = ns.ces.net.
```

Authoritative answers can be found from:

• Program dig

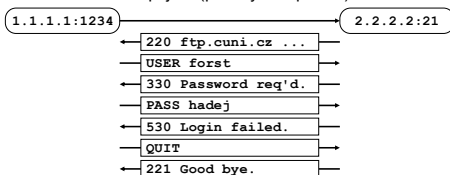
- **dig [server] jméno [typ_RR] [options]**

Souhrn 3

- Popište tři základní skupiny kryptografických algoritmů a rozdíly mezi nimi.
- Popište princip šifrování a elektronického podpisu.
- Popište účel a podstatu Diffie-Hellmanova algoritmu.
- Jakým způsobem se ověřuje pravost veřejného klíče?
- Jaký je rozdíl mezi protokoly HTTP a HTTPS?
- Kdy se v DNS používá UDP a kdy TCP?
- Popište účel a chování sekundárního nameserveru domény.
- Popište postup řešení DNS dotazu.
- Popište bezpečnostní rizika DNS.

File Transfer Protocol

- Jeden z nejstarších protokolů (RFC 959, dodnes platí!)
- Původně přístup k vlastnímu účtu, **otevřený přenos hesla!**
- Dnes hlavně anonymní přístup (uživatel **anonymous** nebo **ftp**, heslo je email) k volně šiřitelným datům
- Ukázka řídicího spojení (příkazy a odpovědi):

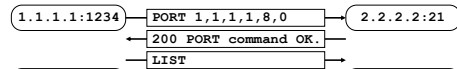

Kódy odpovědí

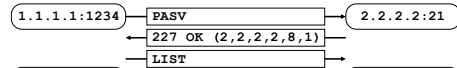
- Pro usnadnění automatického zpracování začíná každá odpověď trojmístným číslem
- První číslice vyjadřuje závažnost odpovědi:
  - 1xx **předběžná kladná odpověď** (akce byla zahájena, budou ještě další odpovědi)
  - 2xx **kladná odpověď** (definitivní)
  - 3xx **neúplná kladná odpověď** (jsou nutné další příkazy)
  - 4xx **dočasná záporná odpověď** (nepodařilo se, ale je možné příkaz opakovat)
  - 5xx **trvalá záporná odpověď** (nepodařilo se a nemá smysl příkaz opakovat)
- Podobné schéma převzala řada následníků

Aktivní/pasivní datové spojení

- Přenos dat probíhá po jiném (datovém) spojení
- Aktivní navázání datového spojení:

- Pasivní navázání datového spojení:

- Po skončení přenosu se datové spojení uzavře

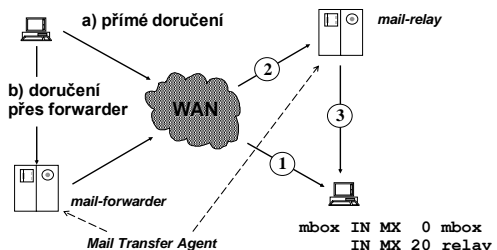
Aplikace pro FTP

- WWW prohlížeče
- správci souborů (Total Commander)
- řádkový interaktivní příkaz `ftp`
  - navazování relace: `open, user`
  - ukončování relace: `close, quit, bye`
  - vzdálené příkazy: `cd, pwd, ls, dir`
  - práce se soubory: `delete, rename, mkdir, rmdir`
  - lokální příkazy: `lcd, !command` (!cd obecně nefunguje!)
  - přenos souborů: `get, put, mget, mput`
  - typ přenosu souborů: `ascii, binary` (pozor na textové/binární soubory mezi různými OS!)
  - pomocné příkazy: `prompt, hash, status, passive,...`

Elektronická pošta

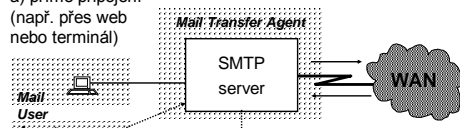
- Obecná služba, existuje i mimo Internet
  - off-line předávání zpráv příp. souborů
  - off-line použití informačních služeb
  - diskusní kluby (mailing-listy, konference)
  - komunikace mimo Internet
- Na Internetu funguje na základě RFC 821, 2821 a 5321 (protokol SMTP resp. ESMTP) a RFC 822, 2822 a 5322 (formát zpráv) na portu 25
- E-mailová adresa v Internetu (typicky):
`login@počítač` nebo `alias@doména`
 např.:
`forst@ms.ms.mff.cuni.cz, Libor.Forst@cuni.cz`

Příjem a odeslání pošty v SMTP

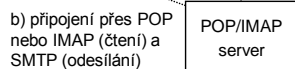

Přístup k poště z pohledu uživatele

- a) přímé připojení (např. přes web nebo terminál)

- b) připojení přes POP nebo IMAP (čtení) a SMTP (odeslání)

Ukázka SMTP protokolu

```

< 220 alfik.ms.mff.cuni.cz ESMTP Sendmail ...
> HELO betynka
250 alfik Hello betynka, pleased to meet you
> MAIL FROM: <forst@cuni.cz>
250 2.1.0 <forst@cuni.cz>... Sender ok
> RCPT TO: <libor@forst.cz>
250 2.1.5 <libor@forst.cz>... Recipient ok
> DATA
354 Enter mail, end with "." on a line by itself
From: <forst@cuni.cz>
To: <libor@forst.cz>
...
250 2.0.0 h98G9FxF Message accepted for delivery
> QUIT
221 2.0.0 alfik closing connection
    
```

Elektronický dopis

```
Received: from alfik.ms.mff.cuni.cz
        by betynka.ms.mff.cuni.cz...
Date: Thu, 16 Nov 1995 00:54:31 +0100
To: student1@ms.mff.cuni.cz
From: Libor Forst <forst@cuni.cz>
Subject: Test posty
Cc: student2@ms.mff.cuni.cz
MIME-Version: 1.0
Content-Type: multipart/mixed; boundary="_XXX_"

--_XXX_
Content-Type: text/plain; charset=Windows-1250
Content-Transfer-Encoding: 8bit
```

```
Čau Petře!
...
--_XXX_--
```

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 67

Hlavičky dopisu

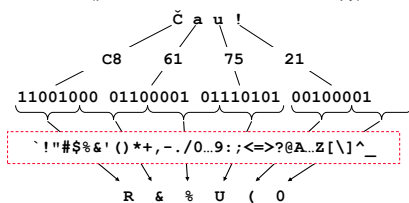
Date:	datum pořízení dopisu
From:	autor (autoři) dopisu
Sender:	odesílatel dopisu
Reply-To:	adresa pro odpověď
To:	adresát(i) dopisu
Cc:	(carbon copy) adresát(i) kopie („na vědomí“)
Bcc:	(blind cc) tajní adresáti kopie
Message-ID:	identifikace dopisu
Subject:	předmět dopisu
Received:	záznam o přenosu dopisu

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 68

Soubory a diakritika v poště

- Původně pouze 7-bit ASCII, kódování souborů pomocí UUENCODE (pochází z UUCP, unix-to-unix-copy)

- Kódování OK, ale chybí systematické začlenění do dopisu

Úvod do počítačových sítí (2020)

69

Multipurpose Internet Mail Extension

- RFC 2045-2049, umožňuje:
  - Strukturovat dokument
  - Pro každou část
    - Popsat typ a formát obsahu (př. text/html)
    - Zadat znakovou sadu a kódování dokumentu
    - Doplnit další informace ke zpracování
  - Používat diakritiku i v (některých) hlavičkách:
Subject: =?utf-8?b?SVRBVCAyMDEyIC0gcG96?=
Kódování:
    - Base64: vychází z uuencode, jiná tabulka a formát řádek
    - Quoted-Printable: nonASCII znaky jsou uloženy jako řetězec „=HH“, kde HH je jejich hexadecimální hodnota
- Dnes široce používány i mimo poštu

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 70

Etika poštovního styku

- RFC 1855 (Netiquette Guidelines)
  - přečíst všechny maily, než odpovíte
  - zvažovat zásah do konverzace, pokud jste jen Cc
  - nechat příjemci čas na odpověď (ale ověřit doručení lze)
  - odpovídat rychle, alespoň jako potvrzení
  - pečlivá volba Subjectu, kontrola adresátů
  - volba jazyka, výrazových prostředků, emocí
  - míra zachování původního textu v odpovědi
  - respektování ©, souhlas autora při přeposílání
  - účelné a ověřené posílání souborů, češtiny
  - kontrola, co mailer posílá (HTML, ale prázdný text!)
  - přetěžování uživatelů a sítě, řetězové dopisy
  - podpis

Úvod do počítačových sítí (2020)

71

Bezpečnost pošty (uživatel)

- Dopis je vždy **otevřená listovní zásilka** (z různých příčin se může dostat do ruky mnoha lidem)
Řešení: šifrovat obsah dopisu (např. PGP - Pretty Good Privacy)
- Nikdy není jistý **odesílatel**, ani shoda údajů v obálce a textu
Částečná řešení: Sender Policy Framework, pokus o zpětné doručení
Řešení: systém výzva/odpověď, elektronický podpis
- Neotevírat soubory neznámého původu!

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 72

Bezpečnost pošty (klient, server)

- Běžný server by měl posílat maily lokálních klientů/uživatelů komukoliv, ostatní maily pouze lokálním uživatelům; jinak se jedná o tzv. *open-relay* a hrozí riziko zneužití pro rozesílání hromadných mailů a díky tomu zablokování komunikace od jiných serverů.
- Ze stejného důvodu může při prvotním vložení mailu do systému (*mail submission*) server (někdy označovaný jako MSA) požadovat, aby se klient autentikoval pomocí ESMTP příkazu AUTH (je to součást SASL profilu pro SMTP).
- Klient může pomocí ESMTP příkazu STARTTLS požádat o zahájení SSL/TLS spojení (např. mezi pobočkami firmy, jinak je šifrování spíše problém uživatele).

Ochrana proti spamu

- Spam („kořeněná šunka“) je nevyžádaná pošta, jejímž smyslem je buď inzerce nebo prostě jen obtěžování lidí
  - Grey-listing: spam-engine obvykle neopakuje pokus o doručení, takže server udržuje databázi tripletů <klient, sender, recipient> a napoprvé mail odmítne odpovědí 450, opakované doručení již akceptuje.
  - Sender Policy Framework: doména publikuje (pomocí SPF příp. TXT DNS RR) algoritmus, jak ověřit, že stroj, který odesílá dopis z dané domény, má na to právo; problém při přeposílání dopisů.
  - DomainKeys Identified Mail (DKIM): server domény podepisuje text a některé hlavičky dopisu
  - Antispam: server na základě nastavitelné heuristiky odhaduje pravděpodobnost, že mail je spam; diskutabilní účinnost a riziko *false positive*

Souhrn 4

- Jaká jsou nejdůležitější bezpečnostní rizika FTP?
- Co je podstatou problémů při otevírání dodatečných datových kanálů?
- Vysvětlíte pojmy MTA a MX a jejich roli v přenosu pošty.
- Co je „obálka“ a jak souvisí s obsahem hlaviček dopisu?
- Jak lze používat non-ASCII znaky v hlavičkách a těle dopisu?
- Jak se liší UUENCODE, Base64 a Quoted-Printable?
- V čem spočívá problém open-relay serverů?
- Vysvětlíte podstatu grey-listingu a DKIM.

Post Office Protocol

- Protokol pro přístup uživatelů k poštovní schránce
- Aktuální je verze 3, RFC 1939, port 110
- Hlavní nevýhody:
  - Otevřené posílání hesla; existuje rozšiřující nepovinný příkaz pro šifrovanou autentikaci (APOP), ale řada klientů ho nemá implementovaný
  - Dopisy je nutno stahovat ze serveru celé; i zde existuje rozšiřující nepovinný příkaz TOP pro stažení začátku dopisu, který je ale opět jen řídké implementovaný
  - Není možné pracovat se strukturou dokumentů
- Dnes podporován spíše kvůli zpětné kompatibilitě a nahrazován protokolem IMAP
- Plaintextová komunikace byla v RFC 8314 prohlášena za Obsoleted

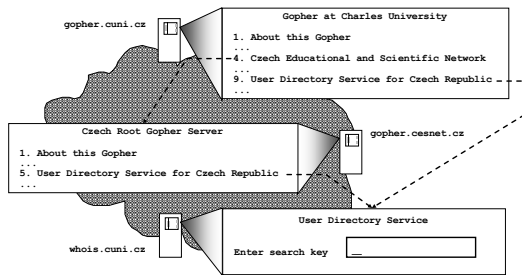
Ukázka POP3 protokolu

```
<= +OK POP3 server ready ...
=> USER forst
<= +OK User accepted
=> PASS heslo
<= +OK Pass accepted
=> LIST
<= +OK 2 messages (1234 octets)
<= 1 1111
<= 2 123
<= .
=> RETR 1
<= +OK 1111 octets
<= From: ...
<= .
=> DELE 1
<= -ERR message 1 already deleted
```

Internet Message Access Protocol

- Modernější, ale složitější nástupce POP
- Aktuální verze 4rev1, RFC 3501, port 143
- Hlavní výhody:
  - Zabudována možnost používat šifrované spojení
  - Server uchovává informace o dopisech (stav)
  - Podpora více schránek (složek)
  - Protokol umožňuje vyžádat pouze část dopisu
  - Je možné nechat na serveru v dopisech vyhledávat
  - Možnost zadat paralelní příkazy
- Šifrování:
  - a) navázání spojení na port 993
  - b) vyvoláno příkazem STARTTLS
- IMAP má implementována většina stávajících MUA

Princip distribuované databáze

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 79

Hypertext

- **Základní myšlenka (1945):**
nelineární hierarchický text obsahující vazby, které umožňují pokračovat čtením podrobnější informace nebo příbuzného tématu
- **Pozdější rozšíření (1965):**
doplnění samotného textu o netextové informace (obrázky, zvuk, video...), někdy se používá pojem *hypermediální text*
- **Praktická implementace (1989):**
systém World Wide Web vyvinutý v CERNu

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 80

World Wide Web

- WWW je distribuovaná hypertextová databáze
- Základní jednotkou je hypertextová *stránka* (dokument), kterou server posílá na žádost klientům
- Dokumenty jsou psány v textovém jazyce HTML (Hypertext Markup Language)
  - popisuje obsah i formu
  - konkrétní zobrazení je v režii klienta resp. uživatele
- Dokumenty existují staticky (cesta v URL pak obvykle odpovídá skutečné relativní cestě na disku serveru) nebo se vytvářejí dynamicky dle požadavků klienta
- Přenos stránek se odehrává pomocí protokolu HTTP (Hypertext Transfer Protocol), chybějící zabezpečení se řeší standardně TLS mezivrstvou (HTTP+SSL=HTTPS)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 81

Ukázka protokolu HTTP

URL: `http://www.cuni.cz/index.html`

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 82

Hypertext Transfer Protocol v.1

- V současnosti převažuje verze 1.1, RFC 7230, port 80
- Obecný formát zpráv:
  - úvodní řádka (požadavek/odpověď)
  - doplňující hlavičky
    - požadavek: jazyk, kódování, stáří stránky, autentikace,...
    - odpověď: typ dokumentu, kódování, expirace,...
  - (volitelné) tělo dokumentu
- Kódy odpovědi:
  - 1xx **informativní odpověď** (požadavek přijat, zpracovává se)
  - 2xx **kladná odpověď** (definitivní)
  - 3xx **přesměrování** (očekává se další požadavek od klienta)
  - 4xx **chyba na straně klienta** (nesprávný požadavek)
  - 5xx **chyba na straně serveru** (nepodařilo se vyhovět požadavku)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 83

Metody HTTP

Metoda	Tělo požadavku	Tělo odpovědi	Bezpečná, Idempotentní	
GET	—	dokument	ano	ano
HEAD	—	—	ano	ano
POST	parametry	dokument	ne	ne
PUT	dokument	—	ne	ano
DELETE	—	výsledek	ne	ano
CONNECT	⇐ ..... tunel ..... ⇒			

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 84

Vlastnosti HTTP v.1

- Odpověď na jeden požadavek je obvykle jeden dokument (stránka, obrázek,...)
- Po jednom (perzistentním) spojení může jít postupně více požadavků, klienti si obvykle otevírají současně několik spojení
- Požadavky jsou nezávislé, komunikace je bezstavová; stav je nutno přenášet jako dodatečná data, tzv. *cookies*:
  - server vygeneruje cookies na základě dat z daného logického dialogu a pošle je v hlavičkách klientovi
  - prohlížeč si cookies ukládá a při dalších požadavcích na stejný server tato data přidává do hlaviček požadavku
  - data z cookies může server využít pro shromažďování informací o uživateli

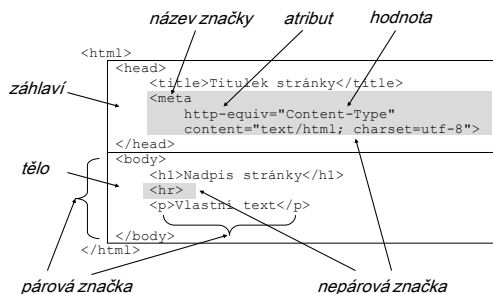
Hypertext Transfer Protocol v.2

- Web je dnes úzce svázan s komercí, takže kolem vývoje inovace HTTP bylo trochu rušno
- Momentálně se prosazují implementace dle RFC 7540
  - binární protokol, lze na něj přejít v rámci HTTP/1 spojení
- Hlavní motivace: větší propustnost
- Metody:
  - vlastní multiplexing více *streamů* v rámci jednoho TCP spojení (streamy se neblokují, dají se prioritizovat)
  - server může poslat (*push*) více dat, než požadoval klient, pokud usoudí, že je klient bude potřebovat
  - v současné době narůstá rozsah hlaviček, navíc často mají podobný obsah - lze je efektivně komprimovat
- Neprošlo: povinné šifrování

Jazyk HTML

- Hypertext Markup Language, vývoj v posledních letech poněkud dramatický, 2014 vyšla kompromisní verze 5
- Vlastní textový obsah stránky je doplněn doplňujícími informacemi, značkami: strukturálními (např. odstavec), sémantickými (např. adresa), formátovacími (např. tučně)
- Je aplikací staršího SGML (Standard Generalized ML) a předchůdcem XML (Extensible ML)
- Formát značky: `<značka [atributy]>`
- Volný formát řádek (bílé znaky nevýznamné)
- Speciální znaky - entity (`&lt;`, `&gt;`, `&amp;`, ` `...)
- Komentáře (`<!-- ... -->`)

HTML - struktura dokumentu

HTML - hypertext

- Odkazy - značka *anchor*:
  - odkaz na jinou stránku: `<a href="cílové URI">...</a>`
  - označení místa v dokumentu: `<a name="jméno"></a>`
  - odkaz na část dokumentu: `<a href="#jméno">...</a>`
- Obrázky - značka *image* (`img`), atributy:
  - `src` URI obrázku
  - `alt` alternativní text pro textové klienty
  - `width, height` cílové rozměry obrázku
  - `border` okraje obrázku

HTML - formátování

- Základní formátování:
  - odstavec (`<p>...</p>`)
  - nadpis (`<h1>` až `<h6>`)
  - pevné odřádkování (`<br>`)
  - vodorovná čára (`<hr>`)
  - vycentrování (`<center>`)
- Písmo:
  - určení fontu: `<font size=... color=... face=...>...`
  - fyzický formát: tučné (`<b>`), kurzíva (`<i>`), podtržení (`<u>`), pevná šířka (`<tt>`), index (`<sub>`)...
  - logický formát: zvýraznit (`<em>`, `<strong>`), ukázka kódu (`<code>`)...

HTML - seznamy

```
<ul>
<li>položka A</li>
<li>položka B</li>
</ul>

<ol>
<li>položka A</li>
<li>položka B</li>
</ol>

<dl>
<dt>termín A</dt>
<dd>vysvětlení</dd>
<dt>termín B</dt>
<dd>vysvětlení</dd>
</dl>
```

- položka A
  - položka B
1. položka A
  2. položka B
- termín A
vysvětlení
- termín B
vysvětlení

HTML - tabulky

```
<table border="1">
<tr>
<td colspan="2">Období</td>
<td>Zisk</td>
</tr><tr>
<td rowspan="2">2012</td>
<td>I - III</td>
<td align="right">10</td>
</tr><tr>
<td>IV - VI</td>
<td>2000</td>
</tr>
</table>
```

Období		Zisk
2012	I - III	10
	IV - VI	2000

HTML - formuláře

```
<form action="mailto.cgi" method="post">
Jméno: <input name="jmeno">
Zpráva: <textarea name="zprava"
        rows="3" cols="40"></textarea>
Poslat
<input type="radio"
name="kdy" value="hned">
hned
<input type="radio"
name="kdy" value="zitra">
zitra
<input type="submit"
value="Odeslat">
</form>
```

Jméno:

Zpráva:

Poslat ☐ hned ☒ zítra

Kaskádové styly

- Složitější formátování přímo v HTML je komplikované
- Kaskádové styly (CSS) je prostředek, jak
  - definovat vlastnosti pro celé oblasti stránky
  - vytvářet vlastní styly
  - dědit a upravovat vlastnosti jiných stylů
- Umožňují snazší údržbu rozsáhlých souborů stránek dodržujících zadané formátovací konvence
- Příklad:

```
<style type="text/css">
h2 {color: blue; font-style: italic;}
</style>
```

Zodpovědnost za vzhled stránky

1. Autor stránky
  - vkládá do stránky svou ideu
  - hloubka detailu záleží na něm
2. Typ a verze prohlížeče
  - různé (verze) prohlížeče mohou interpretovat stejný kód mírně odlišným způsobem
  - je žádoucí ověřit vzhled na různých prohlížečích
3. Nastavení klienta
  - uživatel obvykle má možnost nastavením ovlivnit některé atributy vzhledu (např. zvolit strategii používání fontů, barev)

Dynamické stránky (server)

Dynamika řízena na serveru, na klientovi neběží žádný kód.

- V HTML lze vytvořit formulář, jeho odeslání se na serveru spouští tzv. *cgi-skript*, který za pomoci dat od uživatele (přenášených se v URI nebo v těle požadavku) vygeneruje text dynamické stránky
- Autor stránky může nechat SW na serveru vložit do textu stránky určité části (tzv. *server-side include*)
- Do textu stránky je možné vložit kód, který zpracuje *HTML preprocesor* (PHP), klient už vidí jen výsledek (datum a čas)

```
<?php
echo date (DATE_RFC822);
?>
```

PHP obsahuje širokou podporu funkcí, např. pro zacházení s databázemi

Dynamické stránky (klient)

Přenesení dynamiky (spuštění kódu) na klienta.

- Java - jazyk myšlenkově vycházející z C++, s vyššími nároky na bezpečnost, s knihovnamy pro jednoduchou tvorbu uživatelského rozhraní
Java programy (*applety*) se na klienta přenášejí ve formě **mezikódu** nezávislého na platformě, ten klient interpretuje a vykonává za pomoci lokálních knihoven
- Javascript - analogický princip, na klienta se ale přenáší **zdrojový kód** a on ho interpretuje přímo, př.:

```
<script>
  document.write("<b>POZOR</b>");
</script>
```

Dnes umí i komunikovat se serverem.

Telnet

- Protokol pro přihlašování na vzdálené stroje, port 23
  - Zkratka z *Telecommunication Network*
  - Jeden z nejstarších protokolů, poprvé v RFC 97 (1971!)
  - Uživatel má k dispozici síťový virtuální terminál (NVT), protokol přenáší oběma směry znaky a příkazy pro řízení NVT (slabiny: např. nerozlišuje příkaz a odpověď)
  - Hlavní nevýhoda: otevřený přenos dat (řeší až rozšíření podle RFC 2946, které ale přichází pozdě)
  - Dnes:
    - přístup na síťová zařízení v rámci odděleného segmentu LAN
    - ladění jiných protokolů:
- ```
> telnet alfik 25
220 alfik.ms.mff.cuni.cz ESMTTP Sendmail ...
HELO betynka
250 alfik Hello betynka, pleased to meet you
```

## Secure Shell (SSH)

- Bezpečná náhrada starších protokolů pro vzdálené přihlašování resp. přenos souborů
  - klient ověřuje server
  - komunikace je šifrovaná
- Aktuální verze 2, RFC 4250-4254, port 22
- SSHv2 kromě základní funkce umožňuje:
  - otevírat paralelně více zabezpečených kanálů
  - tunelovat zabezpečeným kanálem jiný provoz
  - zpřístupnit souborový systém (SSHFS)
- Klienti (windows): putty, winscp
- Příkazy (unix):

```
ssh [user@]host [command]
scp [-pr] [user@[host:]]file1 [user@[host:]]file2
```

Bezpečnost SSH

- Klient ověřuje server
  - na základě klíče (potvrzuje uživatel)
  - certifikátu (ověřen autoritou)
- Server ověřuje uživatele
  - pomocí hesla
  - pomocí výzev a odpovědí (OTP)
  - pomocí veřejného klíče (server posílá výzvu zašifrovanou klíčem uživatele, klient odpovídá plain textem)
- Strategie používání klíčů
  - důkladně ověřovat klíč serveru, pozor zvl. při změně (nebezpečí útoku „*man-in-the-middle*“)
  - přihlášení bez hesla vázat na privátní klíč s heslem
  - na méně důležité cíle je možné i bez hesla, ale rozhodně nikoliv recipročně (A→B i B→A) - ochrana proti *červům*

Voice over IP

- Obecné označení technologií pro přenos hlasu po IP
- Lze realizovat různými navzájem nekompatibilními způsoby:
  - standard H.323
  - standard SIP
  - proprietární (Skype)
- Celá řada problémů:
  - digitalizace hlasu
  - dohadování vlastností zařízení
  - nalezení partnera
  - propojení s běžnou telefonní sítí

H.323

- Komplexní řešení multimediální komunikace od ITU
- Založeno na ASN.1 (binární, bitové protokoly)
- Zahnuje celou řadu dílčích protokolů, mj.:
  - H.225/RAS (Registration/Admission/Status) pro vyhledávání partnera pomocí tzv. *gatekeeper* uzlů
  - Q.931 (síťová vrstva ISDN) řeší navazování spojení
  - H.245 řeší řízení hovoru (dohodu o používaných vlastnostech zařízení)
  - RTP kanály (Realtime Transport Protocol, RFC 3550) se používají pro vlastní přenos multimediálních dat
  - RTCP (RTP Control Protocol) zabezpečuje jejich řízení
- Dnes postupně nahrazováno SIP

Abstract Syntax Notation 1

- Formální definice datové struktury, př.:

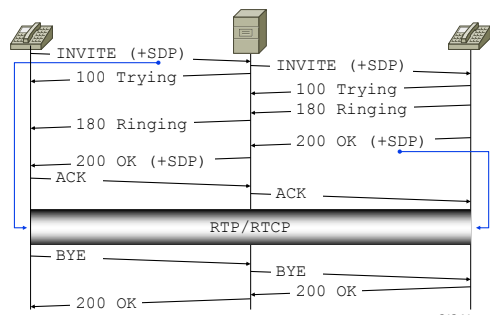
```
Answer ::= CHOICE {
  word PrintableString,
  flag BOOLEAN }
AlgorithmIdentifiers ::= SET OF AlgorithmIdentifier
SignedData ::= SEQUENCE {
  version CMSVersion,
  digestAlgorithms AlgorithmIdentifiers,
```

- Implementace pochází z 80. let (a je to na ní znát)
  - př.: výčtový typ (enumerace) se implicitně zapisuje do tolika **bitů**, kolik je třeba, předchází jím ale bit, který signalizuje rozšíření, což znamená zápis **jíným** počtem bitů
- Je možné automaticky generovat parser
- Příklady použití: H.323, X.509

Session Initiation Protocol

- Náhrada složitějšího H.323 jednodušším protokolem
- RFC 3261, port TCP i UDP 5060
- Architektura protokolu se podobá HTTP, informace se přenášejí ve formě hlaviček
- Neřeší vlastní přenos dat (obvykle používá RTP/RTCP)
- Řeší jen signalizaci (vyhledání partnera a navázání spojení)
- Dohodu o parametrech datových kanálů obvykle řeší SDP (Session Description Protocol, RFC 4566), jeho data se přenášejí zabalená do těla SIP zprávy
- Koncový uzel se může registrovat u registrátora, tím lze uskutečnit propojení na běžnou telefonní síť

Příklad SIP session

Souhrn 5

- K čemu slouží IMAP protokol?
- K čemu slouží HTML?
- Popište co se odehraje v HTTP/1.1 protokolu, pokud uživatel požádá o stránku se dvěma vloženými obrázky.
- Stručně popište účel a vlastnosti nejznámějších metod HTTP.
- K čemu slouží cookies a jaké představují riziko?
- Porovnejte protokoly telnet a SSH.
- Porovnejte protokoly H.323 a SIP.

Sdílení systému souborů

- Připojení cizího filesystému transparentně do lokálního
- Network File System (NFS)
  - původně vyvinut v Sun Microsystems, dnes IETF
  - poslední verze 4.1, RFC 5661, port 2049 (UDP i TCP)
  - identifikace zdroje: server:cesta
  - autentikace: Kerberos
  - zájímavost: relační (RPC) a prezentační (XDR) vrstva
- Server Message Block (SMB)
  - původně vyvinut v IBM, posléze přejal Microsoft
  - open implementace Samba (UNIX)
  - identifikace zdroje: UNC (\\jméno_serveryjméno_zdroje)
  - autentikace: obvykle uživatelské jméno a heslo

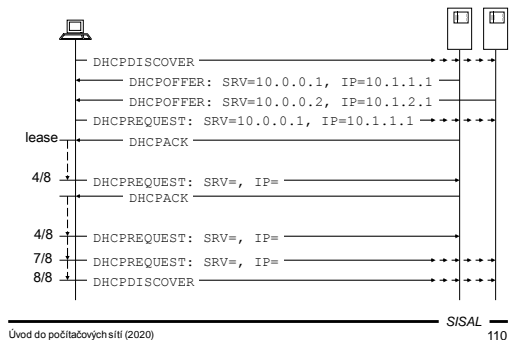
Network Time Protocol

- Synchronizace času mezi uzly sítě
  - stejně timestamps souborů
  - porovnávání času událostí na různých počítačích
- Aktuální verze 4, RFC 5905, port 123 (UDP)
- Klient kontaktuje servery uvedené v konfiguraci
- Zdroje mají kvůli přesnosti a prevenci cyklů klasifikaci:
  - přesné zařízení, stratum 0: např. atomové hodiny
  - server stratum N: řízený podle zdroje stratum N-1
- Problém: odpovědi od serverů mají (různé) zpoždění
  - podle časových známek se pro každý spočítá interval, do něhož pravděpodobně spadá jím udaný čas
  - pomocí Marzullova algoritmu se najde nejlepší prúník intervalů

BOOTP a DHCP

- Bootstrap Protocol, RFC 951, byl vyvinut pro automatickou konfiguraci bezdiskových stanic
  - stanice pošle (všem) fyzickou adresu síťové karty
  - server najde klienta v seznamu a pošle IP adresu, jméno...
  - pokud je odděluje router, musí umět BOOTP forwarding
- Nahrazen DHCP (Dynamic Host Configuration Protocol)
  - stejný formát zpráv
  - kromě statické alokace adres i dynamická
  - časově omezený pronájem
  - možnost zapojení více serverů
- IPv4: RFC 2131, UDP porty 67 (server) a 68 (klient)
- IPv6: RFC 3315, UDP porty 546 (server) a 547 (klient)
- Klient si vybírá nabídku (podle adresy, délky pronájmu...)

Průběh DHCP

Prezentační vrstva (OSI 6)

- Představa o všeobecném modelu popisujícím kódování
  - datových typů: celých čísel, řetězců,...
  - datových struktur: polí, záznamů, pointerů,...
- Obecně velmi složité: kdo a kdy (de)kóduje
- Pokus o realizaci: ASN.1
- TCP/IP obecnou potřebu potlačilo, začlenilo definici výměnného formátu přímo do aplikačních protokolů, konverzi musí provádět aplikace
- Praktické problémy:
  - konce řádek: CRLF (0x0D, 0x0A)
  - pořadí bytů: *big endian* (1 = 0x00, 0x00, 0x00, 0x01), např. Intel má *little endian* (1 = 0x01, 0x00, 0x00, 0x00)

Relační vrstva (OSI 5)

- Představa o obecném modelu dialogu
  - jeden dialog může obsahovat více spojení
  - po jednom spojení může probíhat více dialogů
- TCP/IP obecnou potřebu potlačilo, začlenilo princip dialogu přímo do aplikačních protokolů, pf.:
  - v rámci jednoho SMTP spojení mezi klientem a serverem může být vyřízeno několik mailů
  - SIP inicializuje dialog za pomoci více parciálních spojení pro přenos audio či video dat

Transportní vrstva (OSI 4)

- Funkce OSI 4:
  - zodpovídá za end-to-end přenos dat
  - zprostředkovává služby sítě aplikačním protokolům, které mají rozdílné požadavky na přenos
  - umožňuje provozování více aplikací (klientů a serverů) na stejném uzlu sítě
  - (volitelně) zabezpečuje spolehlivost přenosu dat
  - (volitelně) segmentuje data pro snazší přenos a opětovně je skládá ve správném pořadí
  - (volitelně) řídí tok dat (*flow control*, „rychlost vysílání“)

Transportní vrstva v TCP/IP

- TCP (Transmission Control Protocol):
  - používá se pro spojované služby
  - klient naváže *spojení*, data tečou ve formě *proudu* (*streamu*)
  - *spojení* (relaci) řídí a zabezpečuje TCP, nikoliv aplikace
  - TCP je komplikované, má velkou režii
  - příp. méně pravidelné, ale bezetržtové doručování
- UDP (User Datagram Protocol):
  - používá se pro nespojované služby
  - neexistuje *spojení*, data se posílají jako nezávislé *zprávy*
  - UDP je jednoduché, relaci musí řídit aplikace
  - pravidelný tok, za cenu vyšší ztrátovosti
- Další modifikace či kombinace: SCTP, DCCP, MPTCP

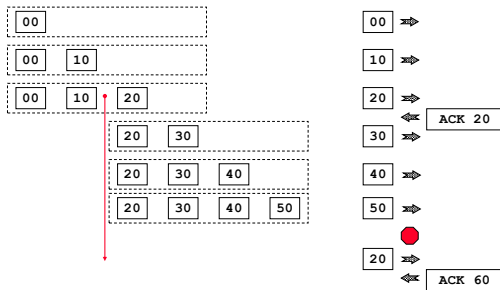
Struktura UDP datagramu

Source Port	Destination Port
Length	Checksum
Data	

Struktura TCP paketu

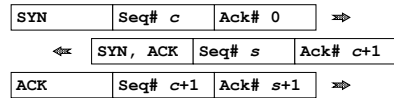
Source Port	Destination Port
Sequence Number	
Acknowledgement Number	
Data Offset (rsvd)	Flags
Window	
Checksum	Urgent Pointer
Options	
Data	

TCP okno

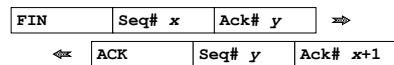

Zahájení a ukončení spojení

- Navázání TCP spojení (three-way handshake):

- Uzávěření spojení (jednostranné):

Protistrana (hned nebo později) provede totéž.

TCP příznaky

- **SYN** - paket slouží k synchronizaci čísel segmentů (inicializace „Sequence number“)
- **ACK** - paket potvrzuje doručení všech paketů až po „Acknowledgement number“ (nevyčtené); paket může ale nemusí obsahovat i data
- **PSH** - informuje příjemce, že obdržel kompletní blok a má ho předat aplikaci („push“)
- **FIN** - odesílatel zavírá svoji stranu spojení, nehodlá už posílat žádná data
- **RST** - odesílatel odmítá přijmout spojení resp. oznamuje okamžité přerušení spojení („reset“)
- **URG** - paket obsahuje urgentní (*out-of-band*) data, jejich adresa je v „Urgent pointer“

Výpis programu tcpdump

```
10.1.1.1.5471 > 1.2.3.4.25: Flags [SYN],
seq 1620916916, win 8192
skutečné SEQ 1.2.3.4.25 > 10.1.1.1.5471: Flags [SYN,ACK],
seq 2525839733, ack 1620916917, win 65535
relativní SEQ 10.1.1.1.5471 > 1.2.3.4.25: Flags [ACK],
ack 1, win 64240
<= 220 alfik.ms.mff.cuni.cz ESMTP Sendmail 8.15.2
1.2.3.4.25 > 10.1.1.1.5471: Flags [PSH,ACK],
seq 1, ack 1, win 65535, length 48
10.1.1.1.5471 > 1.2.3.4.25: Flags [ACK],
ack 49, win 64192, length 0
=> HELO betynka
10.1.1.1.5471 > 1.2.3.4.25: Flags [PSH,ACK],
seq 1, ack 49, win 64192, length 14
<= 250 alfik Hello betynka, pleased to meet you
1.2.3.4.25 > 10.1.1.1.5471: Flags [PSH,ACK],
seq 49, ack 15, win 65535, length 46
```

Výpis existujících socketů

```
C:\Users\forst> netstat -an
Active Connections
Proto Local Address Foreign Address State
TCP 0.0.0.0:135 0.0.0.0:0 LISTENING
TCP 0.0.0.0:623 0.0.0.0:0 LISTENING
TCP 127.0.0.1:49209 127.0.0.1:49210 ESTABLISHED
TCP 127.0.0.1:49210 127.0.0.1:49209 ESTABLISHED
TCP 192.168.28.73:139 0.0.0.0:0 LISTENING
TCP 192.168.28.73:49167 195.113.19.78:22 ESTABLISHED
TCP 192.168.28.73:49183 195.113.19.78:80 ESTABLISHED
UDP 0.0.0.0:5702 *: *
UDP 127.0.0.1:1900 *: *
UDP 192.168.28.73:1900 *: *
```

TCP spojení: místní adresa / port vzdálená adresa / port
poslouchající server

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 121

Síťová vrstva (OSI 3)

- Hlavní funkce OSI 3: přenos dat předaných transportní vrstvou od zdroje k cíli
- Základem této činnosti jsou
  - adresace* - protokol síťové vrstvy definuje tvar a strukturu adres komunikujících partnerů
  - encapsulation (zapouzdření)* - řídicí data potřebná pro přenos (zjm. adresy) se musí vložit do PDU
  - routing (směrování)* - vyhledání nejvhodnější cesty k cíli přes mezilehlé sítě
  - forwarding (přeposílání)* - předání dat ze vstupního síťového rozhraní na výstupní
  - decapsulation* - vybalení dat a předání transportní vrstvě
- Příklady protokolů: **IPv4**, **IPv6**, IPX, AppleTalk

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 122

Internet protokol (IP)

- Vlastnosti:
  - nespojovaná služba (datagramy se doručují nezávisle)
  - best effort (nespolehlivá, spolehlivost řeší vyšší vrstvy)
  - nezávislá na médiu (vyšší vrstvy neřeší typ média)
- Adresy:
  - obsahují část s adresou sítě a část s adresou uzlu
  - IPv4: 4 byty, IPv6: 16 bytů
- Přidělování:
  - centrální: IANA (Internet Assigned Numbers Authority), oddělení ICANN
  - regiony: RIR (5x, náš: RIPE NCC)
  - dále: ISP různých úrovní
  - v lokální síti: lokální správa sítě (ručně nebo automaticky)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 123

Struktura IPv4 datagramu

Vers.	Header Length	Service Type (priorita, QoS)	Packet Length	
Fragment Identification			Flags	Fragment Offset
Time-to-live	Protocol		Header Checksum	
Source IP Address				
Destination IP Address				
Options				Padding
Data				

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 124

IPv4 adresy

- Původně: jeden byte
- 1975 (RFC 687): tři byty („*This expansion is adequate for any foreseeable ARPA Network growth.*“)
- 1976 (RFC 717): jeden byte (sít) + tři byty (počítač)
- 1981 (RFC 791): třídy A, B a C

Třída	1.byte	2.byte	3.byte	4.byte	1. byte	Sítí	Adres
A	0	net	host		1-126	126	~16 M
B	10	net	host		128-191	~16 k	~64 k
C	110	net	host		192-223	~2 M	254
D	1110	net			224-239	multicast	
E	1111	net			240-255	experimental	

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 125

Speciální IPv4 adresy (RFC 5735)

- Speciální adresy „by design“
  - this host** (smí být použita pouze jako zdrojová): 0.0.0.0/8
    - adresa rozhraní s dosud nepřijízenou adresou
  - loopback** (RFC 1122): 127.0.0.1/8
    - adresa lokálního počítače, umožňuje vytvoření smyčky
  - adresa sítě**: <adresa sítě> . <samé nuly>
  - network broadcast** (RFC 919): <adresa sítě> . <samé jedničky>
    - „všem v dané síti“, normálně se doručí do cílové sítě
  - limited broadcast** (RFC 919): 255.255.255.255
    - „všem v této síti“, nesmí opustit síť
- Speciální adresy „by definition“
  - privátní adresy** (RFC 1918):
    - 10.0.0.0/8, 172.16-31.0.0/16, 192.168.*.0/24
    - pro provoz v lokální síti, přiděluje správce, nesmí opustit síť
  - link-local adresy** (RFC 3927): 169.254.1-254.0/16
    - pouze pro spojení v rámci segmentu sítě, uzel si ji sám volí

Úvod do počítačových sítí (2020)

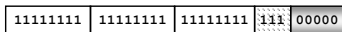
SISAL 126

Subnetting

- Rozdělení sítě na podsítě rozšířením síťové části adresy:

pomocí specifikace tzv. síťové masky (*netmask*), v tomto případě 255.255.255.224:

- Nedoporučuje se používat subnet "all-zeros" a "all-ones", takže zde máme jen 6 x 30 adres (70%)
- Je přípustná nespojitá maska, obvykle se nepoužívá
- V současnosti se často ignorují třídy (*classless* mód) a uvádí jen počet bitů prefixu (např. 193.84.56.71/27)
- Pokud se v síti používají různé masky, hovoříme o síti s *variable length subnet mask* (VLSM)
- Posun hranice sítě opačným směrem: *supernetting*

Krise Internetu

- Přepíňování směrovacích tabulek
  - Podstata problému: velký počet nesouvisle přidělených bloků rychle plní směrovací tabulky
  - Částečné řešení: realokace adres, CIDR (Classless InterDomain Routing) agregace
- Vyčerpávání adresního prostoru
  - Podstata problému: díky hrubému členění dochází k „plytvání“
  - Částečné řešení: přidělování bloků adres bez ohledu na třídy (tzv. *classless*), vracení nepoužívaných bloků, privátní adresy + NAT
  - Konec IPv4: APNIC 2011/04, RIPE NCC 2012/09, LACNIC 2014/06, ARIN 2015/09, AFRINIC 2017/04

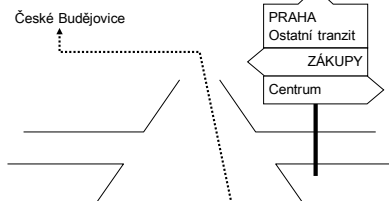
IP verze 6

- Dlouhý vývoj, z IPv4 adaptována řada dodatečných nástrojů
- Konečná podoba adres: 128 bitů (16 bytů)
- Zápis: `fec0::1:800:5a12:3456/64`
- Druhy adres:
  - unicastová - adresa jednoho uzlu; zvláštní adresy (RFC 5156):
    - Loopback* (::1/128)
    - Link-Scope* (fe80::/10), dříve *link-local*
    - Unique-Local* (fc00::/7), dříve *site-local*, obdoba privátních adres v IPv4
  - multicastová (ff00::/8) - adresa skupiny uzlů (rozhraní)
  - anycastová - de facto unicastová adresa, přidělena více uzlům; doručení řeší směrování; účel: distribuce serverů po světě
  - chybějí broadcastové
- Přechod z IPv4 usnadňují různé varianty tunelování IPv4 a IPv6

Souhrn 6

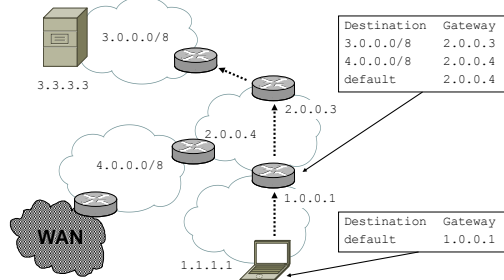
- Proč a jak se synchronizuje čas na počítačích v síti?
- K čemu slouží DHCP?
- Jak se v TCP/IP řeší chybějící prezentační vrstva?
- Vysvětlíte rozdíl mezi TCP a UDP.
- Jak souvisejí pojmy potvrzování a TCP okno?
- Co je three-way handshake?
- Jak souvisejí třídy IPv4, subnetting a CIDR?
- Proč je v síti třídy C pouze 254 adres pro počítače?
- Jaké typy broadcastových adres známe?

Směrování (silnice)

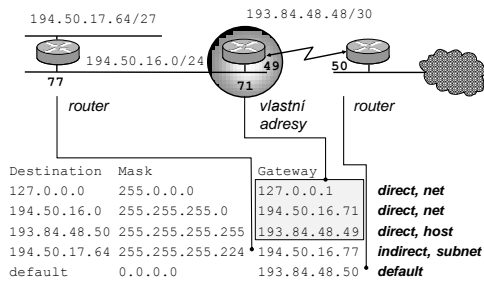

- Na každé křižovatce se rozhodujeme podle směrovek
- Ke správné interpretaci potřebujeme lingvistickou a geografickou znalost

Směrování (sít')

Příklad směrovací tabulky

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 133

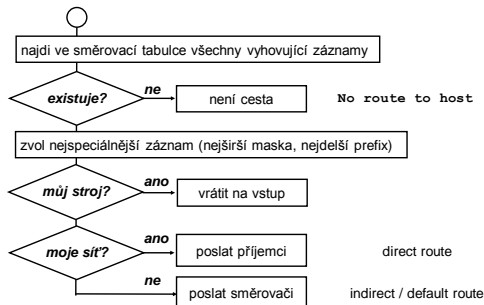
Principy směrování

- Směrování by měla umět každá stanice v TCP/IP síti
- Záznam ve směrovací tabulce obsahuje „sloupce“: *cíl, maska, gateway*
- Maska vyjadřuje „uvažovanou část“ adresy cíle
- Dřívější členění cílů: host (/32), net, default (/0)
- Typy záznamů:
  - *direct* (přímo připojená síť, „gateway“ je vlastní adresa)
  - *indirect, default*
- Vznik záznamu:
  - *implicitní* (automaticky po přiřazení adresy rozhraní)
  - *explicitní* („ručně“ zadán příkazem)
  - *dynamický* (v průběhu práce od partnerů v síti)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 134

Směrovací algoritmus

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 135

Konfigurace sítě

UNIX

- IP adresa: `ifconfig interface IP_adr [ netmask maska ]`
- defaultní router: `route add default router`
- DHCP: `dhclient interface`
- často uložené v konfiguračním souboru, liší se podle typu OS

Windows

- Control Panel → Network and Internet
 → Network Connections
 → Local Area Connection → Properties
 → TCP/IPv4 → Properties
 → General
- z příkazové řádky také: `ipconfig` a `route`

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 136

Internet Control Message Protocol

- ICMP slouží pro posílání řídicích informací pro IP, např.:
Echo, Echo Reply ... testování dosažitelnosti počítače (ping)
Destination Unreachable ... nedostupný stroj, služba, síť, zakázaná fragmentace
Time Exceeded ... vypršel Time-to-live (chyba v routování)
Source Quench ... žádost o snížení rychlosti toku datagramů
Router Solicitation, Router Advertisement ... vyhledávání routerů
Redirect ... výzva ke změně záznamu v routovací tabulce
Parameter Problem ... chyba v záhlaví datagramu
- Používá IP datagramy, ale není to transportní protokol
- ICMPv6 podstatně doplněn a rozšířen (např. o zprávy pseudoprotokolu Neighbor Discovery Protocol)

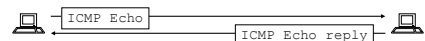
Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 137

Ping

- Základní prostředek pro diagnostiku sítě

betynka:~> ping alfik


```

PING alfik.ms.mff.cuni.cz (195.113.19.71): 56 data bytes
64 bytes from 195.113.19.71: icmp_seq=0 ttl=64 time=0.214 ms
64 bytes from 195.113.19.71: icmp_seq=1 ttl=64 time=0.323 ms
64 bytes from 195.113.19.71: icmp_seq=2 ttl=64 time=0.334 ms
^C
--- alfik.ms.mff.cuni.cz ping statistics ---
3 packets transmitted, 3 packets received, 0.0% packet loss
round-trip min/avg/max/stddev = 0.214/0.290/0.334/0.054 ms
    
```

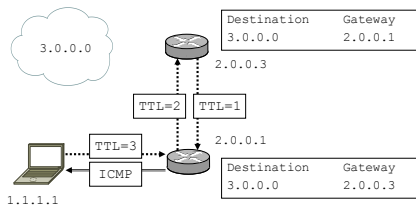
- na cílovém uzlu nemusí běžet žádný speciální program
- nezaručuje dostupnost služeb (pouze síťové vrstvy)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 138

Time To Live (IP)

- Prostředek pro ochranu před zacyklením v případě routovací smyčky (chybné konfigurace routerů)
- Udává počet hopů, které smí paket ještě přeskočit
- Při dosažení 0 se posílá ICMP Time Exceeded

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 139

Diagnostika směrování

- Výpis směrovací tabulky: `netstat -r[n]`
příp.: `route print`

Destination	Gateway	Flags	Ipkts	...	Calls	Interface
194.50.16.0	this	U	15943	...	0	tu0
127.0.0.1	loopback	UH	...	...	...	lo0
default	gw	UG	...	...	...	tu0
193.84.57.0	gate	UGD	...	...	...	tu0

- Kontrola cesty: `tracert`, `tracert`

```
1 gw.thisdomain (194.50.16.222) 2 ms 1 ms 1 ms
2 gw.otherdomain (193.84.48.49) 12 ms 15 ms 15 ms
3 * * *
```

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 140

Statické řízení směrovacích tabulek

Cesty se nastavují při startu podle konfigurace

- nepružné při změnách
  - problémy se subnettingem
  - nesnadné zálohování spojení
  - + méně citlivé na problémy v síti
  - + dostupné i ve zcela heterogenním prostředí
- ⇒ vhodné pro jednodušší, stabilní síť

```
route {
  add { [[-]host] host }
  delete { [[-]net] net [[-]netmask] mask }
  flush -f default 0
  [gw] { router interface [-interface] } [metric]
}
```

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 141

Redirekce

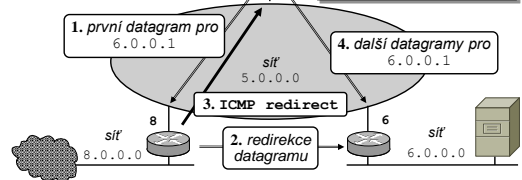
původní obsah tabulky:

default 5.0.0.8 UG

nový obsah tabulky:

default 5.0.0.8 UG

6.0.0.0 5.0.0.6 UGD

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 142

Dynamické řízení směrovacích tabulek

Routerů si navzájem vyměňují informace o síti pomocí *routovacího protokolu*, stanice se jím mohou řídit také, ale v režimu read-only

- + jednoduché změny konfigurace
- + síť se dokáže sama „opravovat“
- + směrovací tabulky se udržují automaticky
- citlivější na problémy příp. útoky

- na počítači musí běžet program obsluhující protokol
  - př. routed, gated, BIRD (vyvinutý na MFF),...
  - pro lokální síť (*interní routery*) se používají nejčastěji protokoly RIP a OSPF

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 143

Distance vector protokoly

- Základní myšlenka:
  - uzel má v záznamu ve směrovací tabulce i „vzdálenosti“
  - svou tabulku periodicky posílá sousedům, ti si upraví svoji tabulku a v dalším taktu ji posílají dál
- Výhody:
  - jednoduché, snadno implementovatelné
- Nevýhody:
  - pomalá reakce na chyby
  - metrika špatně zohledňuje vlastnosti linek (rychlost, spolehlivost, cenu...)
  - omezený rozsah sítě
  - chyba ve výpočtu jednoho routeru ovlivňuje celou síť (možnost vzniku routovacích smyček)

Úvod do počítačových sítí (2020)

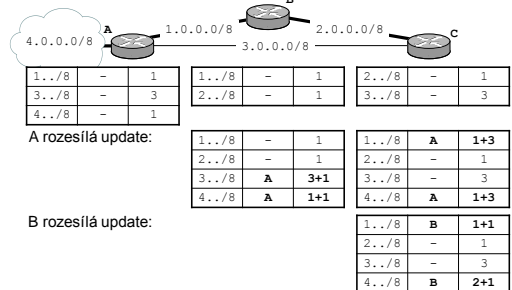
SISAL 144

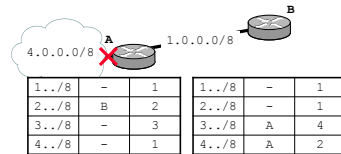
Routing Information Protocol

- Nejstarší směrovací protokol, RFC 1058
- Vlastnosti:
  - metrikou je počet routerů v cestě (*hop count*)
  - rozsah sítě je omezen na 15 hopů, 16 je „nekonečno“
  - pro výpočet nejkratších cest používá Bellman-Fordův algoritmus
- Aktuálně verze 2, RFC 2453
  - používá UDP port 520, multicast adresu 224.0.0.9
  - umí subnetting vč. VLSM
  - obsahuje mechanismy na urychlení detekce chyb (triggered updates, split horizon, poison reverse)
- Dostupný na nejrozšířenějších systémech
- Nepoužitelný pro velké, složité nebo dynamické sítě

Metrika a kvalita linek

Counting to infinity

Výpadek linky A/4:

4../8	-	16

B rozesílá update:

4../8	B	2+1

A rozesílá update:

4../8	A	3+1

...

Stav po 7x30sec:

4../8	-	16
4../8	-	16

Link state protokoly

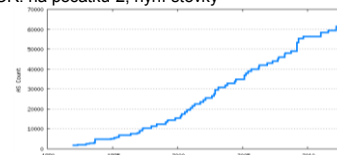
- Základní myšlenka:
  - každý router zná „mapu“ celé sítě
  - routery si navzájem sdělují stav svých linek a podle toho si každý modifikuje svoji mapu sítě
- Nevýhody:
  - výpočet mapy je náročnější na výkon CPU i na paměť
  - při startu a na nestabilních sítích může výměna dat znamenat významnou zátěž sítě
- Výhody:
  - pružná reakce na změny topologie
  - každý si počítá sám za sebe, chyba neovlivní ostatní
  - síť je možné rozdělit na menší podsítě (rychlost výpočtu!)
  - výměna dat probíhá pouze při změnách

Open Shortest Path First

- Nejrozšířenější link-state interní routovací protokol
- Vlastnosti:
  - používá Dijkstrův algoritmus nalezení nejkratší cesty
  - používá hierarchický model sítě:
    - oblast (area) 0 tvoří páteř
    - ostatní oblasti se připojují pouze na páteř
    - každý router zná mapu své oblasti a cestu k páteři
  - metrikou je možné konfigurovat, implicitně je to *path cost*, součet „cen“ na cestě, kde cena je dána šířkou pásma
- Používá samostatný protokol transportní vrstvy 89 a multicast adresy 224.0.0.5 a 224.0.0.6
- Aktuální je verze 2 pro IPv4 (RFC 2328) a revize pro IPv6 označovaná jako verze 3 (RFC 5340)

Autonomní systémy

- Definice: blok sítí se společnou routovací politikou
- Zavedeny v r. 1982: snazší routování na globální úrovni, nasazení *externích routovacích protokolů* (EGP)
- Jako EGP se dnes používá Border Gateway Protocol (BGP)
- Identifikátor: 16bitové číslo, dnes přechod na 32bitová
- V ČR: na počátku 2, nyní stovky

IP filtrování

- Router na perimetru (intranet/internet) má v konfiguraci uvedeno, jaký provoz je povolen a za jakých podmínek
- Přísná konfigurace: ven vybrané, dovnitř nic
  - dobré pro protokoly s jedním kanálem (HTTP, SMTP)
  - problém u protokolů s více kanály (FTP, SIP)
- Obvyklá konfigurace: ven cokoliv, dovnitř nic
  - naráží např. u FTP s aktivním přenosem
  - nepoužitelné u protokolů s mnoha kanály (SIP)
- Lépe se dá řešit nastavením aplikací a SW na routeru, který musí částečně rozumět aplikační vrstvě
- Problém se službami „uvnitř“ (např. www server, pošta)
  - povolení výjimek je riskantní
  - lepší je oddělený segment, DMZ, demilitarizovaná zóna

Proxy server

- Transparentní varianta:
  - SW na **routeru** zachytí spojení, uloží požadavek, naváže „svým jménem“ spojení na server a požadavek odešle.
  - Odpověď přijde zpět na router, ten ji uloží (pro další klienty) a zároveň odešle původnímu žadateli.
  - Není třeba konfigurovat na klientovi.
- Netransparentní varianta:
  - Klienty je třeba **nakonfigurovat**, aby se požadavky neposílaly přímo, ale proxy-serveru v lokální síti (lze i automaticky po síti).
  - Proxy server nemusí být nutně router.
  - Je nutná podpora v protokolu.
- Významný bezpečnostní a výkonostní prvek:
  - umožňuje správě sítě efektivně kontrolovat činnost klientů
  - umožňuje omezit objem provozu na přípojně lince

Souhrn 7

- Jak funguje směrovací algoritmus?
- Popište typy sloupců a záznamů směrovací tabulky.
- Čím se liší statické a dynamické řízení správy směrovacích tabulek?
- K čemu slouží routovací protokoly?
- Porovnejte distance-vector a link-state protokoly.
- Co je autonomní systém?
- Vysvětlete význam zpráv ICMP Echo, Time Exceeded a Destination Unreachable.
- K čemu slouží pole TTL v IP záhlaví?
- Co označuje pojem IP filtrování?
- K čemu slouží proxy server?

Address Resolution Protocol

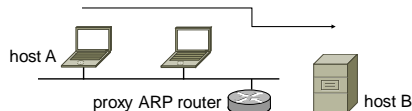
- Konverze MAC (např. Ethernet) a síťových (např. IP) adres
- Neznámé adresy se zjišťují broadcastovou výzvou:

Ethernet=1	IP=0x0800	ARPreq=1
Sender MAC	Sender IP	
FF:FF:FF:FF:FF:FF	Target IP	

- Výsledky se ukládají na uzlu do ARP *cache*
- Unicastová odpověď (odpovídající si nejprve musí přidat informace o tazateli do svojí ARP tabulky)
- Nelze ověřit správnost odpovědi (RFC 826!)
- Gratuitous ARP: nevyžádané ARP (rychlejší změny, riziko)
- Výpis ARP tabulky: **arp -a**
- Omezení na linkový segment, mezi sítěmi je v činnosti OSI 3

Proxy ARP

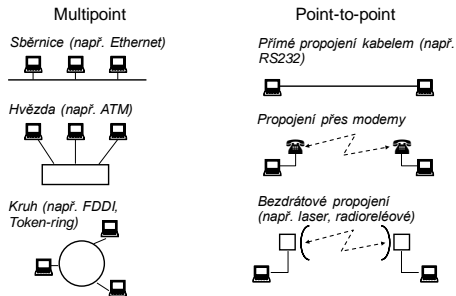
- host A posílá broadcastem **ARP request** s IP adresou **B**
- router** pozná, že dotaz nebude zodpovězen, proto sám posílá **ARP reply** s MAC adresou **routeru**
- MAC **routeru** přiřazená k IP adrese **B** v ARP cache na **A**
- host A posílá data pro **B** s MAC adresou **routeru**

Linková vrstva (OSI 2)

- Dělí se na dvě podvrstvy:
  - Logical Link Control (LLC) umožňuje různým protokolům síťové vrstvy přístup ke stejnému médiumu (multiplexing)
  - Media Access Control (MAC) řídí adresaci uzlů a přístup k médiumu: kdo, kdy a jak může data odesílat a jak je přijímat
- TCP/IP už se touto vrstvou („síťového rozhraní“) nezabývá
- Síťový segment (fyzická síť):
  - množina uzlů sdílející stejné médium
- PDU na linkové vrstvě: rámec (frame)
  - liší se podle použitého média
  - obecně obsahuje: synchronizační pole, hlavičku (adresy, typ, příp. řídicí data), datové pole a patičku (Frame Check Sequence - detekce chyb)

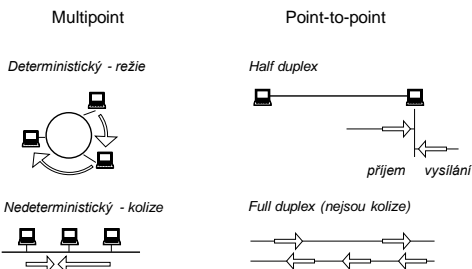
Typy síťových topologií

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 157

Způsoby řízení přístupu k médiu

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 158

Řešení kolizí

- CSMA (Carrier Sense with Multiple Access)
  - uzel poslouchá „nosnou“, a pokud není volno, čeká
- CSMA/CD (Collision Detection), např. Ethernet
  - během vysílání uzel současně detekuje případnou kolizi
  - při kolizi stanice zastaví vysílání, upozorní ostatní, počká určitou (náhodnou) dobu a pokus opakuje, obvykle se postupně prodlužuje interval čekání (*exponenciální čekání*)
  - podmínka: doba vysílání rámce > doba šíření po segmentu (*kolizní okénko*); limituje max. délku segmentu a min. velikost rámce
- CSMA/CA (Collision Avoidance), např. WiFi
  - když je volná nosná, vysílá se celý rámec a čeká se na ACK
  - pokud není volná nosná nebo nedorazí ACK, zahájí se exponenciální čekání

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 159

Ethernet

- Historie:
  - první pokusy o realizaci LAN ve firmě Xerox
  - standardizaci převzalo IEEE (únor 1980 → IEEE 802)
  - dva nejběžnější formáty Ethernet II, IEEE 802.3
- Momentálně vůdčí technologie pro lokální sítě
  - dokáže pružně reagovat na progresivní vývoj HW
  - přizpůsobí se širokému spektru přenosových médií
- Řízení přístupu metodou CSMA/CD
  - při detekci kolize uzel vysílá „jam signal“
  - exponenciální čekání končí po 16 pokusech chybou
- Adresy:
  - 3 byty prefix (výrobce, multicast...), 3 byty adresa
  - dříve „vypálená“ v kartě, dnes nastavitelná

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 160

Standardy IEEE 802.3

Standard	Rok	Označení	Rychlost	Médium
802.3	1983	10BASE5	10 Mbit/s	tlustý koaxiální kabel
802.3a	1985	10BASE2	10 Mbit/s	tenký koaxiální kabel
802.3i	1990	10BASE-T	10 Mbit/s	kroucená dvoulinka (UTP)
802.3j	1993	10BASE-F	10 Mbit/s	optický kabel
802.3u	1995	100BASE-TX,FX	100 Mbit/s	UTP nebo optický kabel
802.3z	1998	1000BASE-X	1 Gbit/s	optický kabel
802.3ab	1999	1000BASE-T	1 Gbit/s	kroucená dvoulinka
802.3ae	2003	10GBASE-SR,...	10 Gbit/s	optický kabel
802.3an	2006	10GBASE-T	10 Gbit/s	kroucená dvoulinka
802.3ba	2010	100GBASE-SR	100 Gbit/s	optický kabel

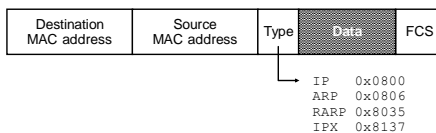
Na rozdíl od RFC jsou normy IEEE vázány licencí.

Úvod do počítačových sítí (2020)

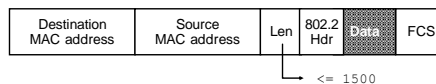
SISAL 161

Struktura ethernetového rámce

Ethernet v2:

IEEE 802.3

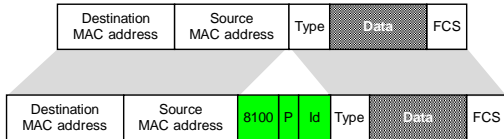

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 162

Virtuální síť (VLAN)

- Prostředek, jak po jedné fyzické síti provozovat více nezávislých lokálních sítí
- Sítě jsou označeny 12bitovým identifikátorem (VLANID)
- Ethernetový rámec se prodlouží o 32 bitů dlouhý tag (tag protocol identifier 0x8100, QoS prioritu a VLANID)
- Tagovat může koncová stanice nebo switch (pro koncovou stanici transparentně)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 163

Cyklický kontrolní součet (CRC)

- CRC (Cyclic Redundancy Check) je hashovací funkce široce používaná pro kontrolu konzistence dat (např. FCS)
- Posloupnost bitů je považována za koeficienty polynomu (ve dvojkové soustavě)

$$\dots 1 \ 1 \ 0 \ \dots \Rightarrow \dots + 1 \cdot x^{28} + 1 \cdot x^{27} + 0 \cdot x^{26} + \dots$$

- Ten se vydělí tzv. *charakteristickým polynomem* (např. pro CRC-16 je to $x^{16} + x^{15} + x^2 + 1$)
- Zbytek po dělení se převede zpět na bity a použije jako hash
- Jednoduchá implementace (i pomocí HW)
- Velká síla, n -bitový CRC detekuje:
  - na 100% chyby s lichým počtem bitů, chyby kratší než n bitů
  - s vysokou pravděpodobností i delší chyby

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 164

WiFi

- Bezdrátová síť, jiný název: WLAN (wireless LAN)
- Mnoho různých variant pod souhrnným označením IEEE 802.11 (802.11a, b, g, n, y,...):
  - různá pásma (2,4 až 5 GHz)
  - různé rychlosti (2 až 600 Mbps)
- WiFi zařízení dnes prakticky v čemkoliv
- Struktura sítě:
  - ad-hoc peer-to-peer sítě
  - infrastruktura přístupových bodů (access pointů)
- SSID (Service Set ID): řetězec (až 32 znaků) pro rozlišení sítí
- Problém: **zabezpečení!**

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 165

Fyzická vrstva (OSI 1)

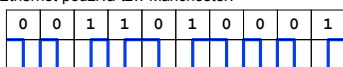
- Funkce vrstvy:
  - přenos dat po konkrétním fyzickém médiu
  - převod digitální informace na analogovou a obráceně
- Různé typy médií
  - metalické: elektrické pulzy
  - optické: světelné pulzy
  - bezdrátové: modulace vln

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 166

Druhy přenosu dat

- Analogový vs. digitální
  - ve skutečnosti je vše analogové (přenáší se např. proud)
  - digitální: rozhoduje, zda hodnota signálu spadá do nějakého intervalu (menší vliv zkreslení)
  - převody: D→A a zpět *modem* (modulator/demodulator), A→D *codec* (coder/decoder)
- Baseband vs. broadband
  - baseband přenáší přímo signál a kóduje ho, Ethernet používá tzv. Manchester:

- broadband přenáší základní signál a moduluje ho (fázi, amplitudu, frekvenci)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 167

Nestíněná kroucená dvoulinka (UTP)

- Dnes standardní prostředek strukturované kabeláže
- 4 páry Cu vodičů navzájem pravidelně zakroucené
  - zakroucení snižuje vyzářování i příjem elektromagnetického záření (nižší rušení)
- 100Mb Ethernet používá jen dva páry (je možno rozdělit)
- Konektory: RJ 45
- Při propojení je třeba zohlednit povahu zařízení
  - dnes obvykle už autodetekce MDI/MDIX

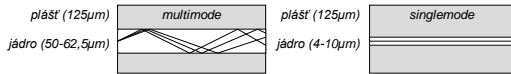
- Alternativa: kabel s kovovým stíněním (STP)

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 168

Optická vlákna

- Signál se šíří jako viditelné světlo vláknem z SiO_2
  - vysoké frekvence, velká šířka přenosového pásma
  - nízký útlum, žádné rušení
- Nevýhody:
  - vyšší cena, náročnější manipulace, **nekoukat do kabelu**
- Druhy vláken:
  - jednovidová (singlemode): svítí se laserem => jeden paprsek, větší dosah, širší pásma („rychlost“, ne rychlost), cena
  - mnohovidová (multimode), svítí se i LED

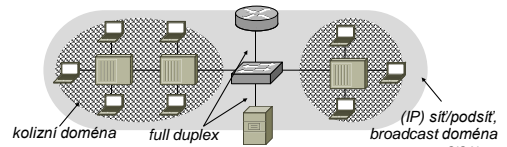

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 169

Segmentace sítě

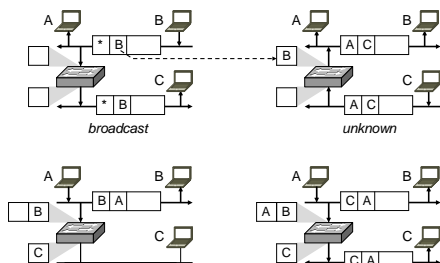
- Repeater (opakovač) spojuje segmenty na fyzické vrstvě
  - řeší: větší dosah (překonává útlum kabelu)
  - neřeší: propustnost (problém kolizí naopak zhoršuje)
  - ve strukturované kabeláži se nazývá *hub*, *rozbočovač*
- Bridge (most) spojuje segmenty na linkové vrstvě
  - řeší: větší propustnost (rozděluje kolizní doménu)
  - ve strukturované kabeláži se nazývá *switch*, *přepínač*

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 170

Learning bridge, BUM (BUS)

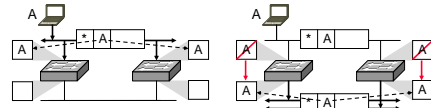

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 171

Spanning Tree Algorithmus

- Pokud by dva segmenty propojoval druhý switch, síť se zahřítě přeposíláním rámců a learning bridge selže

- Důvod: graf je cyklický
- Řešení: najít acyklickou podmnožinu, kostru (spanning tree)
- Switche se musejí dohodnout, který z nich bude mít potlačen forwardování a bude pouze monitorovat provoz
- Protokol (STP) má nezbytné timeouty, start portů je pomalý
  - obvykle lze STA na portu potlačit („faststart“), nutno zvážit

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 172

Souhrn 8

- Popište účel a bezpečnostní rizika protokolu ARP.
- Popište účel vrstev LLC a MAC.
- Jaký je rozdíl mezi fyzickou a logickou topologií sítě?
- Co je kolize, kde se vyskytuje a jak se řeší?
- K čemu slouží a jak se realizuje VLAN?
- K čemu slouží CRC a jak pracuje?
- Popište způsob přenosu dat v závislosti na médiu.
- Popište typy metalických a optických kabelů.
- Co je learning bridge a STP?

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 173

The End

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL 174